

Dicle Üniversitesi Öğrencilerinde Madde Kullanımını Belirleyen Risk Faktörleri

Murat Yalçın¹, Altan Eşsizoglu², Hasan Akkoç³, Aziz Yaşan⁴, Faruk Gürgen⁵

¹Dr., ⁴Yrd.Doç.Dr., ⁵Prof.Dr., Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, ³Yrd.Doç.Dr., Farmakoloji Anabilim Dalı, ²Uz.Dr., Diyarbakır Devlet Hastanesi Psikiyatri Kliniği, Diyarbakır

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinde yaşam boyu en az bir defa madde kullanım yaygınlığının ve madde kullanımını belirleyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Dicle Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 2040 öğrenciden sosyodemografik veri formu ve madde kullanımı bilgi formu ile elde edilen veriler kıkare, t testi ve binary lojistik regresyon analizleri ile değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Katılımcılardan 123'ünün (%6.03) yaşamında en az bir defa madde kullandığı saptandı. Erkekler kadınlara, çalışanlar çalışmayanlara, okul başarısı kötü olanlar okul başarısı orta ve iyi düzeyde olanlara, dini inancı bulunmayanlar dini inancı bulunanlara, intihar girişimi öyküsüne sahip olanlar olmayanlara ve ailesini muhafazakar olarak tanımlayanlar liberal veya her ikisi olarak tanımlayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek oranda yaşamlarında en az bir defa madde kullanım oranına sahiplerdi. Erkek olmak, aile yanında yaşıyor olmak, çalışıyor olmak, kötü okul başarısına sahip olmak, anne babanın boşanmış ya da ayrı yaşıyor olması, halen sigara ve alkol kullanıyor olmak, intihar girişimi öyküsüne sahip olmak ve dini inanca sahip olmamak yaşam boyunca en az bir defa madde kullanmış olma açısından risk faktörüydü. **Sonuç:** Madde kullanımı ile ilgili çalışmalar zamanla kullanım yaygınlığındaki değişimleri göstermeleri açısından önem taşımaktadırlar. Ancak madde kullanımının önlenmesi amacı ile yapılacak müdahaleler ile ilgili olarak hangi faktörlerin madde kullanım riskini arttırdığına dair bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Madde kullanımı, üniversite öğrencisi, risk faktörü.

(*Klinik Psikiyatri 2009;12:125-133*)

SUMMARY

Risk Factors Associated with Substance Use Among Dicle University Students

Objectives: Determination of the prevalence of substance use at least once during life-time, and risk factors associated with substance use among university students, was aimed in the present study. **Method:** Data obtained via socio-demographic data forms and substance use information forms, from 2040 students attending Dicle University was evaluated with chi-square, t-test and binary logistic regression analysis. **Results:** It was determined that 123 of the participants (6.03%) have used substance at least once during their life-time. Males compared to females, people who have job compared to jobless, student who have poor academic performance compared to those with average or good academic performance, people without a religious belief compared to people with religious belief, people with a history of suicide attempt compared to people with no suicide attempt, people who defined their families as conservative compared to people who defined their families as liberal had statistically significantly higher rates of substance use at least once during life-time. Being male, living with the family, having job, having divorced parents or separated parents, smoking, using alcohol, having a history of suicide attempt and not having a religious belief, were risk factors for substance use at least once during life-time. **Conclusion:** Studies on substance use are crucial regarding the changes in prevalence with time. However, in the attempts to prevent substance use, information concerning the factors which increase the risk of substance use is warranted.

Key Words: Substance usage, university student, risk factor.

GİRİŞ

Madde kullanımı yaygınlığı çeşitli önlemlerin alınmasına rağmen gittikçe artmaktadır (Mohler-Kuo ve ark. 2003) ve üniversite öğrencilerinde madde kullanımı halk sağlığı ve öğrenim yaşamı açısından önemli bir sorundur (Gfroerer ve ark. 1997). Ülkemizde madde kullanım sıklığı ve özelliklerine ilişkin çalışmalar, görece az sayıda olmakla birlikte (Doğanavşargil ve ark. 2004), özellikle ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler arasında son yıllarda madde kullanım sıklığının, daha önceki yıllara göre (Ögel ve ark. 2001, Ögel ve ark. 2003), arttığını göstermektedir (Ögel ve ark. 2006, Doğan 2004). Ancak madde kullanımını etkileyen faktörlerle ilgili ülkemizde yapılan çalışma çok azdır. Madde kullanımını için okul başarısızlığının, intihar girişimi öyküsünün ve depresif bozukluğun risk faktörü olduğu bildirilmiştir (Brunner ve Fishman 1998, Hick ve ark. 1993).

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde yaşam boyu en az bir defa madde kullanım yaygınlığının ve madde kullanımını belirleyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmaya Dicle Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan ve tıp, diş hekimliği, veterinerlik, eğitim, fen-edebiyat, ziraat, mimarlık-mühendislik, iktisadi ve idari bilimler, hukuk fakülteleri ile meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrenciler alındı. Öğrenci yoğunluğu fazla olan eğitim ve fen-edebiyat fakültelerinin her bir döneminden sıralı rastgele seçim yöntemi ile ikişer sınıf seçildi. Ziraat, iktisadi ve idari bilimler, mimarlık-mühendislik, hukuk fakülteleri ile meslek yüksek okullarında ise her bir fakülte veya yüksekokuldan yine sıralı rastgele seçim yöntemi ile ikişer sınıf seçildi. Bu sınıflardaki kayıtlı öğrenci sayısının 30'un altında olması durumunda, aynı yöntem ile başka bir sınıf daha seçildi. Tıp, diş hekimliği ve veterinerlik fakültelerindeki tüm öğrenciler çalışmaya dahil edildi. Veri formları 16.02.2009-14.03.2009 tarihleri arasında uygulandı. Çalışmanın yapıldığı fakültelerin seçilen sınıflarına kayıtlı 2450 öğrenciden belirtilen tarihlerde üniversiteye devamlılığı olan 2142 (%87.42) öğrencinin tümüne ulaşıldı. Çalışmanın amacı araştırmacılar tarafından ayrıntılı bir şekilde anlatıldı ve öğrencilerin onayları istendi. Ulaşılan öğrencilerin 2119'u

(%98.92) çalışmaya katılmayı kabul etti. Dağıtılan formlara isim yazılmaması istenerek kapalı bir şekilde toplandı. Katılımcılardan 79'u (%3.72) formu uygun bir şekilde doldurmadığından değerlendirme dışı bırakıldı. Böylece değerlendirme, çalışmaya katılmayı kabul eden ve formu uygun bir şekilde dolduran 2040 öğrenci üzerinden yapıldı. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurul'undan ve çalışmanın yapıldığı fakülte yönetimlerinden gerekli izinler sağlandı. Katılımcılara sırası ile tarafımızdan hazırlanan sosyodemografik veri formu ve madde kullanımı ile ilgili bilgi formu uygulandı.

Veri formları:

1- Sosyodemografik veri formu: Bu veri formuyla katılımcılara yaşları, medeni durumları, şimdiye kadar yaşamlarını nerede geçirdikleri (kent ve kırsal bölge ayırımı yapılarak), öğrencilik dışında para karşılığında çalışıp çalışmadıkları, nerede barındıkları, okuldaki başarı durumları (iyi, orta, kötü), üniversite öncesinde yatılı olarak öğrenim görüp görmedikleri, herhangi bir dini inanca sahip olup olmadıkları, daha önce madde kullanımı dışında bir nedenle psikiyatrik tedavi görüp görmedikleri ve intihar giriminde bulunup bulunmadıkları soruldu. Katılımcılara aileleri ile ilgili olarak, mensubu oldukları ailenin yapısı (muhafazakar, liberal, her ikisinden de özellikler taşıyan), bir sorunu olduğunda kiminle paylaştığı (aile içinden kişilerle, aile dışından kişilerle), ailesinin ait olduğunu düşündüğü sosyoekonomik düzey (üst, orta alt), anne babalarının birliktelik durumları (her ikisi de sağ ve birlikte yaşıyorlar, boşanma öyküsü bulunmaksızın her ikisi veya ikisinden biri hayatta değil, boşanmış veya ayrı yaşıyorlar), anne ve babalarının eğitim düzeyi, ailesinde psikiyatrik tedavi öyküsü bulunup bulunmadığı soruldu.

2- Madde kullanımı bilgi formu: Bu form ile katılımcılara halen sigara ve alkol kullanıp kullanmadıkları (süre, sıklık ve miktar belirtmeleri istenmeksizin) soruldu. Katılımcılara yaşamları boyunca en az bir defa esrar, uçuçü madde, ekstazi, kokain ve eroin kullanıp kullanmadıkları soruldu.

Değerlendirme ve İstatistiksel analiz:

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 15 istatistik programı kullanıldı. Katılımcılar, yaşamlarında en

az bir defa madde kullananlar ve kullanmayanlar şeklinde iki gruba ayrılarak sosyodemografik özellikleri, ailesel özellikleri ve halen sigara ve alkol kullanımları açısından karşılaştırıldı. Bu verilerin karşılaştırılmasında sınıflandırılmış olanlar için kıkare analizi, normal dağılıma uyanlar için student t testi kullanıldı. Bu analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi. Yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımı için risk faktörlerinin değerlendirilmesinde enter metodu kullanılarak lojistik regresyon analizi yapıldı. Lojistik regresyon modeline, iki grubun karşılaştırılmasında anlamlı fark saptanan (anlamlılık düzeyi $p \leq 0.10$ olarak alınmıştır) değişkenler sokulmuştur (Rothman ve Greenland 1998).

BULGULAR

Katılımcılardan 123'ünün (%6.03) yaşamında en az bir defa madde kullandığı saptandı. Soyodemografik veriler açısından yapılan karşılaştırmada erkeklerin (%9.2), kadınlara (%0.9) göre, tatillerde veya sürekli çalışanların (%10.4), çalışmayanlara (%3.6) göre, öğrenci evinde yaşayanların (%8.1), ailesinin yanında (%6.0) veya yurttan kalanlara (%2.9) göre, okul başarısı kötü olanların (%20.2), okul başarısı orta düzeyde (%7.4) veya iyi düzeyde olanlara (%3.2) göre, dini inancı bulunmayanların (%23.3), dini inancı bulunanlara (%4.9) göre, psikiyatrik tedavi öyküsü bulunanların ve intihar girişimi öyküsü bulunanların (sırasıyla %10.3 ve %16.5), tedavi veya intihar öyküsü bulunmayanlara (sırasıyla %5.3 ve %5.3) göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek oranda yaşamlarında en az bir defa madde kullanım oranına sahiplerdi (sırasıyla $X^2=56.224$ ve $p < 0.001$, $X^2=37.299$ ve $p < 0.001$, $X^2=12.338$ ve $p=0.002$, $X^2=61.133$ ve $p < 0.001$, $X^2=67.380$ ve $p < 0.001$, $X^2=10.857$ ve $p=0.001$, $X^2=24.443$ ve $p < 0.001$). Yaşamlarında en az bir defa madde kullanım öyküsüne sahip olanların yaş ortalaması hiç kullanmamışlara göre anlamlı derecede daha büyüktü ($t=-3.931$ ve $p < 0.001$) (Tablo 1).

Yaşamlarında en az bir defa madde kullanım öyküsüne sahip olanlar ile olmayanlar aile özellikleri açısından karşılaştırıldığında, ailesini muhafazakar olarak tanımlayanlar (%9.3), liberal (%5.0) veya her ikisi olarak tanımlayanlara (%5.9) göre, sorunlarını aile dışından kişilerle paylaşanlar

(%9.4), aile içinden kişilerle paylaşanlara (%3.5) göre, anne babası ayrı yaşayan ya da boşanmış olanlar (%18.4), anne babasından birisi hayatta olmayan (%5.9) ya da birlikte yaşayanlara (%5.7) göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek oranda yaşamlarında en az bir defa madde kullanmıştı (sırasıyla $X^2=6.070$ ve $p=0.048$, $X^2=30.015$ ve $p < 0.001$, $X^2=13.499$ ve $p=0.001$) (Tablo 2).

Katılımcılar alkol ve sigara kullanım öyküsü açısından karşılaştıklarında, sigara ve alkol kullanımı bulunanların (sırasıyla %16.3 ve %19.3), bulunmayanlara (sırasıyla %1.4 ve %1.5) göre anlamlı derecede yüksek oranda yaşamlarında en az bir defa madde kullanım öyküsüne sahip oldukları saptandı (sırasıyla $X^2=170.699$ ve $p < 0.001$, $X^2=213.486$ ve $p < 0.001$) (Tablo 3).

Yaşamlarında en az bir defa madde kullanmış olanların kullandıkları maddeler ile ilgili dağılım incelendiğinde 108'inin (%5.3) esrar (bu kişilerden 15'i aynı zamanda ekstazi, 9'u aynı zamanda uçucu, 1'i aynı zamanda ekstazi ve kokain), 18'i (%0.9) ekstazi (bu kişilerden 15'i aynı zamanda esrar, 1'i aynı zamanda esrar ve kokain), 1'i (%0.05) kokain (bu kişi aynı zamanda esrar ve ekstazi), 16'sı (%0.8) uçucu madde (bu kişilerden 9'u aynı zamanda esrar) kullanmış olduklarını beyan etmişti. Eroin kullanmış olduğunu beyan eden bulunmamaktaydı (Tablo 3).

Yapılan karşılaştırmalarda, $p \leq 0.10$ olan parametreler (cinsiyet, yaş, barınma şekli, çalışma durumu, okul başarısı, aile ilişkileri, sorununu daha çok kiminle paylaştığı, ebeveyn birlikteliği, psikiyatrik tedavi öyküsü, intihar girişimi öyküsü, sigara kullanım öyküsü, alkol kullanım öyküsü, dini inanç), yaşam boyu en az bir defa madde kullanımını predikte eden faktörleri belirlemek amacıyla logistic regresyon analizine sokuldu. Bu analize göre, erkek olmak yaşam boyu en az bir defa madde kullanımını 4.9 kat, ailenin yanında yaşıyor olmak 2.2 kat, çalışıyor olmak 1.9 kat, kötü okul başarısına sahip olmak 2.2 kat, anne babanın boşanmış veya ayrı yaşıyor olması 3.1 kat, intihar girişimi öyküsüne sahip olmak 2 kat, halen sigara kullanıyor olmak 4.1 kat, halen alkol kullanıyor olmak 6.9 kat ve dini inanca sahip olmamak 1.9 kat arttırmaktadır (sırasıyla $OR=4.892$ ve $p < 0.001$, $OR=2.211$ ve $p=0.034$, $OR=1.904$ ve $p=0.004$, $OR=2.219$ ve $p=0.018$, $OR=3.112$ ve $p=0.016$, $OR=2.043$ ve

Tablo 1. Sosyodemografik veriler ve bu veriler açısından madde kullanımı olanlar ve olmayanların karşılaştırılması

	Toplam		Madde yok		Madde var		X ² /t	p
	N: 2040/ort	%/sd	N: 1917	%/sd	N: 123	%/sd		
Cinsiyet							56.224	<0.001
Kadın	773	37.9	766	99.1	7	0.9		
Erkek	1267	62.1	1151	90.8	116	9.2		
Medeni durum							0.500	0.779
Bekar	1991	97.6	1870	93.9	121	6.1		
Evlü	44	2.2	42	95.5	2	4.5		
Boşanmış	5	0.2	5	100.0	0	0.0		
Nerede yaşadığı							1.840	0.175
Köy/kasaba	254	12.5	244	96.1	10	3.9		
Kent	1786	87.5	1673	93.7	113	6.3		
Çalışma durumu							37.299	<0.001
Çalışmıyor	1317	64.6	1269	96.4	48	3.6		
Tatillerde veya sürekli çalışıyor	723	35.4	648	89.6	75	10.4		
Barınma şekli							12.338	0.002
Öğrenci yurdu	419	20.5	407	97.1	12	2.9		
Aile yanında	952	46.7	895	94.0	57	6.0		
Öğrenci evinde	669	32.8	615	91.9	54	8.1		
Okul başarısı							61.133	<0.001
Kötü	124	6.1	99	79.8	25	20.2		
Orta	864	42.4	800	92.6	64	7.4		
İyi	1052	51.6	1018	96.8	34	3.2		
Üniversite öncesi yatılı öğrenim							0.001	0.978
Yok	1748	85.7	1642	93.9	106	6.1		
Var	292	14.3	275	94.2	17	5.8		
Dini inanç							67.380	<0.001
Yok	120	5.9	92	76.7	28	23.3		
Var	1920	94.1	1825	95.1	95	4.9		
Psikiyatrik tedavi öyküsü							10.857	0.001
Yok	1749	85.7	1656	94.7	93	5.3		
Var	291	14.3	261	89.7	30	10.3		
İntihar girişimi öyküsü							24.443	<0.001
Yok	1913	93.8	1811	94.7	102	5.3		
Var	127	6.2	106	83.5	21	16.5		
Yaş	22.46 ± 2.34	22.39 ± 2.27		23.52 ± 3.14	-3.931			<0.001

sd: Standart sapma, ort: Ortalama.

Tablo 2. Ailesel özellikleri ve bu özellikler açısından madde kullanan ve kullanmayanların karşılaştırılması

	Toplam		Madde yok		Madde var		X ² /t	p
	N: 2040/ort	%/sd	N:1917	%/sd	N: 123	%/sd		
Aile ilişkileri							6.070	0.048
Muhafazakar	259	12.7	235	90.7	24	9.3		
Liberal	697	34.2	662	95.0	35	5.0		
Her ikisi	1084	53.1	1020	94.1	64	5.9		
Sorununu daha çok kiminle paylaştığı							30.015	<0.001
Aile içinden kişilerle	1164	57.1	1123	96.5	41	3.5		
Aile dışından kişilerle	876	42.9	794	90.6	82	9.4		
Ekonomik seviye								
Alt	259	12.7	237	91.5	22	8.5		
Orta	1686	82.6	1588	94.2	98	5.8		
Üst	95	4.7	92	96.8	3	3.2		
Ebeveyn birlikteliği							13.499	0.001
Birlikte yaşıyorlar	1787	87.6	1685	94.3	102	5.7		
İkisi veya ikisinden biri sağ değil	204	10.0	192	94.1	12	5.9		
Boşanmış veya ayrı yaşıyorlar	49	2.4	40	81.6	9	18.4		
Annenin eğitim düzeyi							0.817	0.665
İlkokul ve altı	1629	79.9	1527	93.7	102	6.3		
Ortaokul ve lise	304	14.9	288	94.7	16	5.3		
Üniversite	107	5.2	102	95.3	5	4.7		
Babanın eğitim düzeyi							0.977	0.614
İlkokul ve altı	972	47.6	913	93.9	59	6.1		
Ortaokul ve lise	679	33.3	642	94.6	37	5.4		
Üniversite	389	19.1	362	93.1	27	6.9		
Ailede psikiyatrik tedavi öyküsü							2.493	0.114
Yok	1756	86.1	1656	94.3	100	5.7		
Var	284	13.9	261	91.9	23	8.1		

sd: Standart sapma, ort: Ortalama.

p=0.032, OR=4.109 ve p<0.001, OR=6.960 ve p<0.001, OR=1.982 ve p=0.019) (Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu çalışma, ülkemizde daha önce yapılmış ve üniversite öğrencileri arasında madde kullanım yaygınlığının araştırıldığı çalışmalara göre oldukça

büyük bir örnekleme sahip olması ve madde kullanımını açısından risk faktörlerinin daha kapsamlı bir şekilde araştırıldığı bir çalışma olması nedeniyle önemli veriler sunmaktadır.

Çalışmamızda en yüksek oranda yaşam boyunca en az bir defa kullanılan maddenin esrar olduğu saptanmıştır. Bu sonuç ülkemiz ve dışında yapılmış çalışmaların (Webb ve ark. 1998, Akvardar ve ark.

Tablo 3. Halen sigara ve alkol kullanımı ile madde kullanım durumunun karşılaştırılması ve katılımcıların madde kullanım oranları

	Toplam		Madde yok		Madde var		X ² /t	p
	N:2040/ort	%/sd	N: 1917	%/sd	N: 123	%/sd		
Sigara kullanım öyküsü							170.699	<0.001
Yok	1403	68.8	1384	98.6	19	1.4		
Var	637	31.2	533	83.7	104	16.3		
Alkol kullanım öyküsü							213.486	<0.001
Yok	1523	74.7	1500	98.5	23	1.5		
Var	517	25.3	417	80.7	100	19.3		
Madde kullanımı	Var			Yok				
	N	%			N	%		
Her biri için								
Esrar	108	5.3			1932	94.7		
Ekstazi	18	0.9			2022	99.1		
Kokain	1	0.05			2039	99.95		
Eroin	0	0.0			2040	100.0		
Uçucu madde	16	0.8			2024	99.2		
Toplam	123	6.0			1917	94.0		
Çoklu kullanım								
Esrar-Ekstazi	15	0.7			2025	99.3		
Esrar-Uçucu	9	0.4			2031	99.6		
Esrar-Ekstazi-Kokain	1	0.05			2039	99.95		

2001) sonuçlarını destekler niteliktedir. Çalışmamızda erkek olmanın, kötü okul başarısına sahip olmanın ve anne babanın boşanmış veya ayrı yaşıyor olmasının yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımı açısından risk faktörü olduğu belirlendi. Bunlar öngörülebilir sonuçlardır ve diğer çalışmaların (Brunner ve Fishman 1998, Hick ve ark. 1993, Lambert Passos ve ark. 2006, Yang ve ark. 1998, Çorapçıoğlu ve Ögel 2004) sonuçlarını destekler niteliktedir. Daha önce öğrenciler üzerinde yapılmış çalışmalarda, katılımcı öğrencilerin yaz tatillerinde veya yarı zamanlı çalışıp çalışmadıklarının madde kullanımı ile ilişkisi araştırılmamıştır. Çalışmamızda çalışan öğrencilerin daha yüksek oranda yaşam boyunca en az bir defa madde kullanmış oldukları ve çalışıyor olmanın risk faktörü olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç öğrencilik

yanında çalışma hayatı içerisinde bulunuyor olmanın madde ile tanışmayı kolaylaştırması ile ilişkili olabilir. Çünkü çalışma yaşamı, çalışan kişi açısından iletişim kurulan kişileri seçme şansını kısıtlayabilmektedir. Ayrıca yapılan ek istatistiksel incelemede erkek öğrencilerin daha yüksek oranda çalışma yaşamı içerisinde oldukları ($p<0.05$) belirlendi. Bu durum da çalışma yaşamı içerisinde bulunuyor olmanın yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımı açısından risk faktörü olarak saptanmasını açıklayabilir. Ancak bu ilişkinin daha ayrıntılı çalışmalarda incelenmesi gerekmektedir.

Yaşam boyunca en az bir defa yasadışı madde kullananların %70'inin aynı zamanda sigara kullandığı bildirilmiştir (Richter ve ark. 2002). Erken yaşta düzenli sigara kullanmaya başlamanın yaşam boyu

Tablo 4. En az bir defa madde kullanımını belirleyen prediktör faktörler

	B	S.E.	Wald	df	OR	%95 GA	p
Cinsiyet							
Kadın					1		
Erkek	1.588	0.434	13.384	1	4.892	2.090-11.453	<0.001
Yaş	0.031	0.043	0.534	1	1.032	0.948-1.123	0.465
Barınma şekli							
Öğrenci yurdu					1		
Aile yanında	0.794	0.373	4.518	1	2.211	1.064-4.597	0.034
Öğrenci evinde	0.628	0.371	2.865	1	1.875	0.905-3.881	0.091
Çalışma durumu							
Çalışmıyor					1		
Tatillerde veya sürekli çalışıyor	0.644	0.224	8.238	1	1.904	1.226-2.955	0.004
Okul başarısı							
İyi					1		
Orta	0.402	0.251	2.562	1	1.495	0.914-2.446	0.109
Kötü	0.797	0.338	5.571	1	2.219	1.145-4.302	0.018
Aile ilişkileri							
Liberal					1		
Her ikisi	0.475	0.254	3.492	1	1.607	0.977-2.645	0.062
Muhafazakar	0.591	0.335	3.112	1	1.806	0.937-3.481	0.078
Sorununu daha çok kiminle paylaştığı							
Aile içinden kişilerle					1		
Aile dışından kişilerle	0.437	0.228	3.681	1	1.549	0.991-2.421	0.055
Ebeveyn birlikteliği							
Birlikte yaşıyorlar					1		
İkisi veya ikisinden biri sağ değil	-0.228	0.379	0.363	1	0.796	0.379-1.672	0.547
Boşanmış veya ayrı yaşıyorlar	1.135	0.472	5.786	1	3.112	1.234-7.848	0.016
Psikiyatrik tedavi öyküsü							
Yok					1		
Var	0.295	0.273	1.170	1	1.343	0.787-2.292	0.279
İntihar girişimi öyküsü							
Yok					1		
Var	0.714	0.333	4.589	1	2.043	1.063-3.927	0.032
Sigara kullanım öyküsü							
Yok					1		
Var	1.413	0.281	25.210	1	4.109	2.367-7.134	<0.001
Alkol kullanım öyküsü							
Yok					1		
Var	1.940	0.270	51.695	1	6.960	4.101-11.811	<0.001
Dini inanç							
Var					1		
Yok	0.684	0.293	5.457	1	1.982	1.116-3.520	0.019

OR: Odds ratio, GA: Güven aralığı

madde kullanımı açısından risk oluşturduğu (Hanna ve Grant 1999) ve alkol kullanımının diğer maddelerin kullanımı ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Strote ve ark. 2002). Çalışmamızda da halen sigara veya alkol kullananın yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımı açısından risk oluşturduğu saptanmıştır.

Psikiyatrik bozukluk öyküsü bulunanlar ve intihar öyküsü bulunanlar, bulunmayanlara göre daha yüksek oranda yaşam boyunca en az bir defa madde kullanım oranına sahip olmalarına rağmen regresyon analizinde intihar girişimi öyküsünün bulunuyor olmasının risk faktörü olduğu saptanmıştır. İntihar düşüncesi veya intihar girişiminin bulunuyor olması psikiyatrik tablonun şiddetini belirleyebilmektedir. Çalışmamızın bu sonucu sadece psikiyatrik bozukluk öyküsü değil aynı zamanda bu bozukluğun şiddetinin de madde kullanımı açısından üstünde durulması gerektiğini düşündürmektedir.

Çalışmamızda öğrenci evinde kalanlar arasında yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımının daha yüksek oranda olduğu saptanmış olmasına karşın, ailenin yanında kalıyor olmanın madde kullanımı açısından risk faktörü olduğu ve yurtda kalanlar arasında madde kullanım oranının düşük olduğu belirlenmiştir. Yurt ortamının özellikle öğrenci evine göre daha korunaklı olması, yurtda kalanlar arasında madde kullanım oranının daha düşük olmasını açıklayabilir. Diyarbakır kentinde özellikle esrar ve uçucu madde kullanımı önemli bir halk sağlığı sorunu olabilecek kadar yaygınlaşmıştır (Sır ve ark. 1998, Yaşan ve Gürgeç 2004). Türkiye genelinde dokuz ilde ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde madde kullanım yaygınlığını araştıran bir çalışmada, Diyarbakır esrar kullanımının en yaygın olduğu il olarak öne çıkmıştır (Ögel ve ark. 2004). Öğrencilerin ailesiyle yaşıyor olmalarına karşın madde kullanıyor olmaları, madde kullanımının (özellikle esrar) mevcut kültürel yapı içerisinde olağan karşılanması ile ilişkili olabilir. Ayrıca Diyarbakır, diğer bölge kentlerinden farklı olarak, 1990-2000 yılları arasında yoğun göç almış bir kenttir. Göç olgusu, toplumları madde kullanımına açık hale getirebilmektedir (Balcıoğlu ve ark. 2001).

Çalışmamızda dini inanca sahip olmamanın yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımı açısından

risk faktörü olduğu saptanmıştır. Türkiye toplumunun büyük çoğunluğu İslam Dini'ne inanmaktadır ve bu dini inanç sistemi alkolde olduğu gibi madde kullanımını da yasaklamaktadır. Ancak dini inanç yokluğunun madde kullanımı açısından risk oluşturması sadece İslam Dini'ne inanan toplumlara özgü değildir. Diğer dinlere inanan toplumlarda da dini inanç yokluğunun madde kullanımı açısından risk oluşturduğu bildirilmiştir (Yang ve ark. 1998). Çalışmamızda yaşam boyunca en az bir defa madde kullanımı açısından muhafazakar aile ilişkilerine sahip olmak bir risk faktörü olarak saptanmamış olmasına karşın, muhafazakar aile ilişkilerine sahip olduğunu bildiren öğrencilerin istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek oranda yaşam boyunca en az bir defa madde kullanım öyküsüne sahip oldukları saptanmıştır. Olasılıkla üniversite eğitimine başlamak kişilerin yaşama bakışlarını öncesine göre daha liberal hale getirmektedir. Bu durum, muhafazakar aile ilişkilerine sahip öğrencilerin aileleri ile daha sık ve şiddetli çatışmalar yaşamalarına neden olabilir. İlişkilerin çatışmalı olduğu ailelere mensup öğrencilerin daha yüksek oranda madde kullandıkları bilinmektedir (Çorapçıoğlu ve Ögel 2004). Çalışmamızın, sorunlarını aile dışından kişilerle paylaşanların daha yüksek oranda yaşam boyunca en az bir defa madde kullanım öyküsüne sahip olduklarına dair sonuç bu bilgiyi destekler niteliktedir. Çalışmamızda yapılan ek istatistiksel inceleme muhafazakar aile ilişkilerine sahip öğrencilerin daha yüksek oranda sorunlarını aile dışından kişilerle paylaştıkları ($p < 0.05$) saptanmıştır.

Çalışmamızda kullanımı araştırılan maddeler ile ilgili olarak yaşam boyunca en az bir defa kullanımının sorulmuş ancak kullanım sıklığı, ilk kullanım yaşı ve kullanılan madde ile nasıl tanışıldığının, son bir yıl, son 30 gün içerisinde madde kullanıp kullanmadıklarının sorulmamış olması ve ailelerinde madde kullanan bireylerin bulunup bulunmadığının sorulmaması birer kısıtlılıktır. Madde kullanımı sorulurken, geçerliliği sorgulamak amacıyla, var olmayan, yanıltıcı bir maddenin listeye eklenmemiş olması ve "eğer kullanmış olsaydınız, bu ankette doğru yanıtı verir miydiniz?" şeklinde bir sorunun sorulmamış olması çalışmamızın yöntemsel eksikliklerinden birisidir. Ayrıca verilerin geçerlilik ve güvenilirliği olan ölçek-

lerden sağlanmamış olması diğer bir kısıtlılıktır.

Sonuç olarak; yoğun olarak göç almış olması ve madde ile tanışmayı kolaylaştıran olası kültürel özellikleri nedeni ile Diyarbakır kenti, madde kullanımını açısından risk altındadır. Daha önceki çalışmalar da madde kullanımının Diyarbakır kentinde önemli bir halk sağlığı sorunu haline geldiğini ortaya koymuştur. Bu durumun sonuçları Dicle Üniversitesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerine de yansımaktadır. Madde kullanımı ile ilgili çalışmalar zamanla yaygınlıktaki değişimleri

göstermeleri açısından önem taşımaktadırlar. Ancak madde kullanımının önlenmesi amacı ile yapılacak müdahaleler için hangi faktörlerin madde kullanım riskini arttırdığına dair bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır.

Yazışma adresi: Dr. Altan Eşsizozlu, Diyarbakır Devlet Hastanesi Psikiyatri Kliniği, Diyarbakır, altanessizozlu@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Akvardar Y, Aslan B, Ekici B ve ark. (2001) Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 2:49-52.
- Balcıoğlu İ, Doksat MK, Tan O (2001) Madde bağımlılığı, göç ve suç. *Yeni Sempozyum*, 39:185-191.
- Brunner AB, Fishman M (1998) Adolescents and illicit drug use. *JAMA*, 280:597-598.
- Çorapçıoğlu A, Ögel K (2004) Factors associated with Ecstasy use in Turkish students. *Addiction*, 99:67-76.
- Doğan O (2001) Sivas ilindeki lise öğrencilerinde madde kullanımını yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 2:53-56.
- Doğanavşargil GÖ, Sertöz ÖÖ, Coşkunol H ve ark. (2004) EÜTF psikiyatri anabilim dalı bağımlılık tedavi biriminin hasta verilerinin on yıllık geriye dönük olarak incelemesi: Madde kullanan hastaların sosyodemografik özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 5:115-120.
- Gfroerer JC, Greenblatt JC, Wright DA (1997) Substance use in the US college-age population: Differences according to educational status and living arrangement. *Am J Public Health*, 87:62-65.
- Hanna EZ, Grant BF (1999) Parallels to early onset alcohol use in the relationship of early onset smoking with drug use and DSM-IV drug and depressive disorders: findings from the National Longitudinal Epidemiologic Survey. *Alcohol Clin Exp Res*, 23:513-522.
- Hick RD, Batzer WB, Imai WK (1993) Psychiatric, developmental, and adolescent medicine issues in adolescent substance use and abuse. *Adolesc Med State Art Rev*, 4:453-468.
- Kuntsche E, Rehm J, Gmel G (2004) Characteristics of binge drinkers in Europe. *Soc Sci Med*, 59:113-127.
- Lambert Passos SR, Borges dos Santos MA, Costa de Aquino MT (2006) Prevalence of psychoactive drug use among medical students in Rio de Janeiro. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 41:989-996.
- Mohler-Kuo M, Lee JE, Wechsler H (2003) Trends in marijuana and other illicit drug use among college students: Results from 4 Harvard School of Public Health College Alcohol Study Surveys: 1993-2001. *Journal of American College Health*, 52:17-24.
- Ögel K, Çorapçıoğlu A, Sır A, ve ark. (2004) Dokuz ilde ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Derg*, 15:112-118.
- Ögel K, Tamar D, Evren C ve ark. (2001) Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Derg*, 12:47-52.
- Ögel K, Taner S, Eke CY (2006) Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örneklemi. *Bağımlılık Dergisi*, 7:18-23.
- Ögel K, Uğuz Ş, Sır A ve ark. (2003) Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim gençliği arasında esrar kullanım yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 4:15-19.
- Richter KP, Ahluwalia HK, Mosier MC ve ark. (2002) A population-based study of cigarette smoking among illicit drug users in United States. *Addiction*, 97:861-869.
- Rothman KJ, Greenland S (1998) *Approaches to Statistical Analysis. Modern Epidemiology. Second Edition*, Ed: KJ Rothman, S Greenland, Philadelphia, Lippincott Williams & Wilkins, s. 183-199.
- Sır A, Özkan M, Bayram Y ve ark. (1998) Diyarbakır bölgesinde esrar ve eroin kullanıcılarının sosyodemografik özellikleri. *Türk Psikiyatri Derg*, 9:291-295.
- Strote J, Lee JE, Wechsler H (2002) Increasing MDMA use among college students: results of a national survey. *J Adolesc Health*, 30:64-72.
- Webb E, Ashton GH, Kelly P ve ark. (1998) An update on British medical students' lifestyles. *Med Educ*, 32:325-331.
- Yang MS, Yang MJ, Liu YH ve ark. (1998) Prevalence and related risk factors of licit and illicit substances use by adolescent students in Southern Taiwan. *Public Health*, 112:347-352.
- Yaşan A, Gürgen F (2004) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ergenlerde uçuşu madde kullanım özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 5:28-34.